

Edshults kyrka

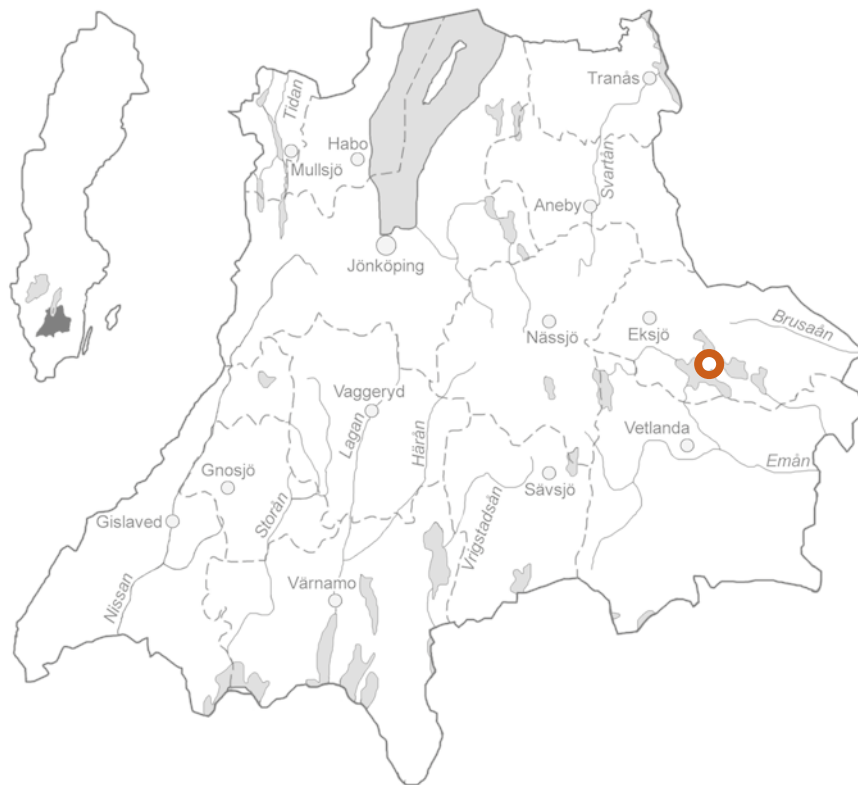
Antikvarisk medverkan i samband med utvändig ommålning
Edshults socken i Eksjö kommun, Jönköpings län, Linköpings
stift

Edshults kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med utvändigt ommålning
Edshults socken i Eksjö kommun, Jönköpings län, Linköpings
stift

Jönköpings läns museums dnr: 2019-162
Rapport och foto: Margareta Olsson
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital pdf

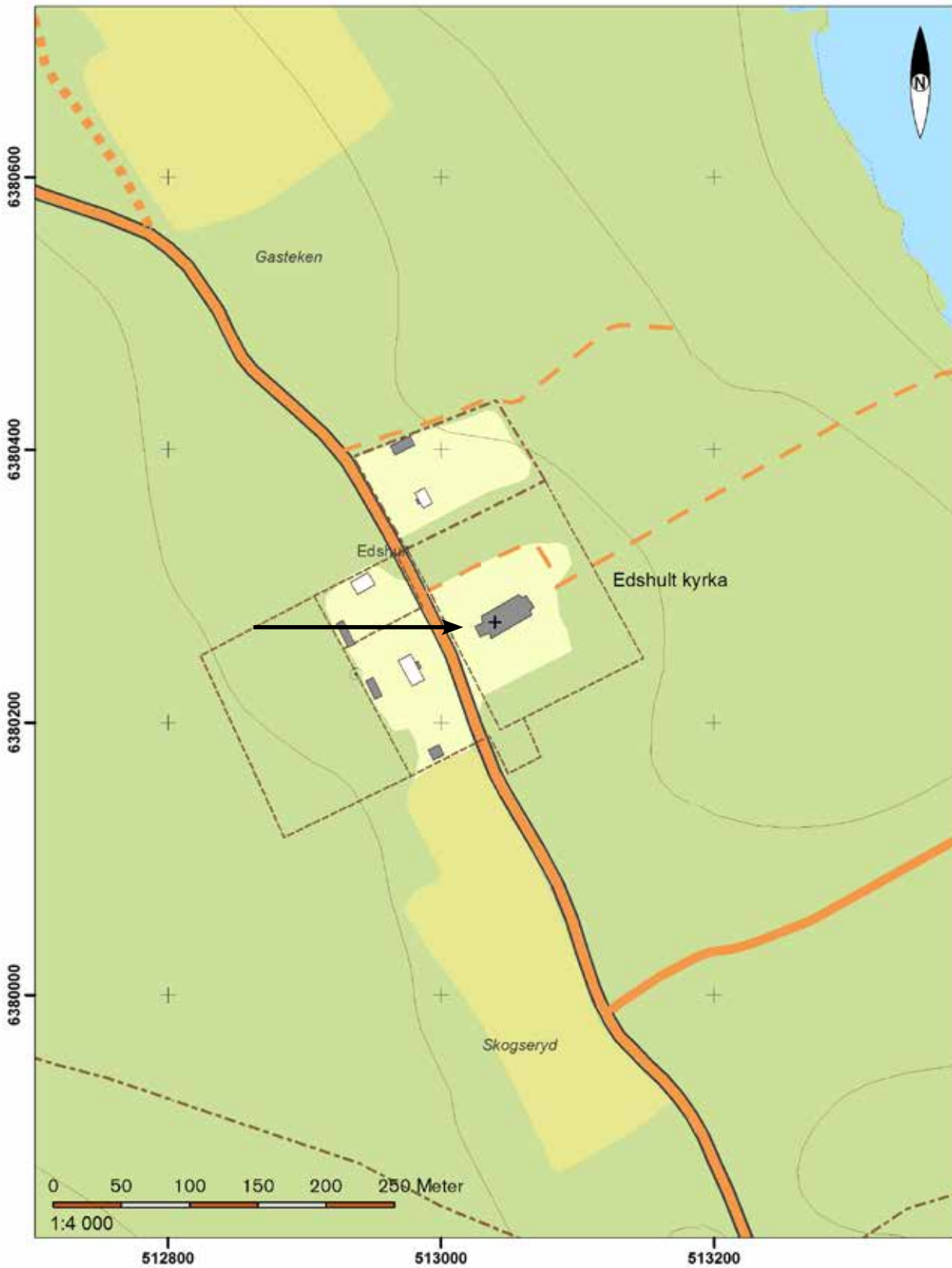
Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historik.....	5
Beskrivning inför åtgärder.....	6
Vidtagna åtgärder.....	6
Lagningar och avfärgning putsfasad.....	6
Målning av plåt och järn.....	8
Målning av utvändiga snickerier.....	8
Sammanställning kulörer.....	9
Administrativa uppgifter.....	9
Referenser.....	10
Bilder vid delbesiktningen av tornet den 10 september 2019..	11
Bilder vid slutbesiktningen den 13 december 2019.....	12

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

Södra Vedbo pastorat genomförde 2019 en utvändig ommålning av Edshults kyrka. Målningen omfattade samtliga fasader och tak utom lanterninen vilken åtgärdats 2010. Arbetena var att beteckna som löpande underhåll varför inget tillstånd enligt kulturmiljölagen krävts. Pastoratet har valt att anlita Jönköpings läns museum för antikvarisk medverkan. Handläggare har varit antikvarie Margareta Olsson, som även sammanställt föreliggande rapport.

Arbetena genomfördes under perioden juni till november 2019 av T Ljungdahl Byggnadsvård AB, Tranås. Eftersom entreprenaden utökades hann den inte färdigställas under 2019 utan några åtgärder kom att utföras först hösten 2020. Föreliggande rapport sammanfattar vad som framkom vid arbetena.

Syfte

På långskeppets fasader fanns ganska omfattande putsskador som orsakats av ett tidigare läckage från takavvattningen, vilket åtgärdats 2007. Arbetet med putslagningar, avfärgning och ommålning var ett led i det löpande underhållet av kyrkan.

Med hänsyn till att målningsarbetena inte omfattade lanterninen fanns det begränsade möjligheter att återställa en för kyrkan mer ursprunglig färgsättning. Kulören på fasaderna erhöll nu en varmare mer bruten gulvit ton men därutöver bibehölls den förutvarande relativt sentida färgsättningen.

Historik

Edshults kyrka byggdes 1836–39 under ledning av länsbyggmästare Carl Robert Palmér, efter ritningar av arkitekt Axel Nyström, Överintendentsämbetet. Kyrkan är nyklassicistisk i sin utformning och utmärks av sitt relativt låga torn krönt av en bred lanternin. Vid ingången av 1900-talet hade kyrkan en annan färgsättning där lanterninen helt gick i ljust pärlgrått. Färgspår på kyrkans putsfasader visar vidare att dessa tidigare haft en gulrosa färgton. Dagens färgsättning med vita fasader och lanternin bör ha tillkommit vid en utvändig renovering 1955. Kulören på portar och fönster samt den kontrasterande dekormålningen av lanterninen i svart tillkom så sent som vid renoveringen 1999. Ståndrännor och stuprör på långskeppet byttes ut 2007. Efter att rötskador uppkommit genomfördes en separat restaurering och ommålning av lanterninen 2010.

Beskrivning inför åtgärder

På långskeppets södra fasad finns omfattande putsskador som uppkommit före 2007. Putsen på tornet är en sentida sprutad cementhaltig puts med spritsten av krossad singel. Denna puts är i relativt gott skikt med undantag av en lokal skada vid takgesimsen åt söder. Putsen på långskeppet består av kalkbruk avfärgad med vit kalkfärg. Kyrkan har socklar av rödgrå tuktad granit.

Edshults kyrka före ommålning. Färgsättningen går i vitt och svart. Portar och fönster är målade i dalablått. Senaste utvändiga målningen ägde rum 1999.

Putsskador på långskeppets södra fasad orsakade av en läckande takfotsränna och stuprör, vilka byttes ut 2007.

Kritande och spjälkande färgskikt på kyrkans huvudport.

Ståndrännan och stuprören är i galvad plåt och har ännu inte målats. Plåttaken är från 1999 och de är målade i svart.

Portar och fönster är målade med linoljefärg i en dalablå kulör. Södra porten och sakristians dörr har en avvikande brunröd kulör. Färgskikten på portarna spjälkar och kriter generellt medan fönstren som målats om 2010 är i ett bättre skick. Även sakristians takgesims i trä är i behov av ommålning.

Vidtagna åtgärder

Lagningar och avfärgning av putsfasader

Putsskador på långskeppet knackades ned och lagades med naturhydrauliskt kalkbruk, St Astier, Målarkalk AB. Lagningarna berörde främst partier i anslutning till stuprören, sprickor i takgesimserna och skador vid portalernas baser. Bruk av samma styrka som den befintliga putsen användes. Lagningarna av spritputsens gjordes med bruk, innehållande naturgrus i liknande fraktion som den befintliga putsens. Lagningar av slätputs utfördes med finbruk 0–1 mm. Ankarjärnen i tornfasaden var överputsade och järnen hade rostsprängt putsen. Putsen knackades ned och järnen rengjordes från rost, mönjades med blymönja och målades med Isotrol grund. Därefter putsades de över igen.

Rengöringen av putsfasaden utfördes med hetvattentvätt och algmedel. Inför putsarbetena vidtogs nödvändig skyddstäckning av fönster och portar med plast för att hindra inträngande fukt och damm i kyrkan.

Putsen på sidorna till sakristians trappa var skadad och en total omputsning krävdes. Denna utfördes med ett kalkcementbruk med hänsyn till att underlaget var av sten och exponeringen från vatten som leds av från trappstegen.

Tornet avfärgades med kalkcementfärg, Hydralit i en strykning samt därefter med Kalkfärg V, Målakalk AB i en strykning. Långskeppets fasader avfärgades med våtsläckt kalkfärg, Kulekalk, Målarkalk AB i 12 strykningar till full täckning. Enstaka lagningar med hårt bruk på långskeppet grundades först med Hydralit kc-färg.

Kulör putsfasad

Inför val av kulör på kyrkans fasader gjordes ett antal skrapprover. Dessa visade att kyrkan initialt haft en mättad gulrosa kulör, nära 94/44:12 (Kalkfärg 90) frambruten med guldockra och bränd terra. Under dagens vita färg fanns ett ljust gulvitt färgskikt. Nu valdes en brytning likt den sistnämnda, frambruten med pigmenten guldockra och bränd umbra, motsvarande kulören 94/100:12 (Kalkfärg 90). Efter målningen av tornet visade det sig att färgen innehöll en aning mer bränd umbra än provet. Avvikelsen bedömdes dock ligga inom gränsen för vad som kunde godtas, varför inga justeringar gjordes. Vid frambrytningen av färgen ägnades stor omsorg så att ingen nyansskillnad skulle uppstå mellan tornet och långskeppet.

Socklarna till sydportalen var spritputsade och vita. För att skapa en bättre samhörighet med kyrkans naturstenssockel målades de nu istället i en mörkgrå kulör, 30:9 (enligt Kalkfärg 90). Även de spritputsade sidostyckena till sakristians trappa målas i denna kulör.

Grindstolpar

De putsade grindstolparna till kyrkogården var målade med plastfärg vilken hade skadat underliggande puts. Därför knackades all puts ned in till murverket av tegel. Den profilerade gesimsen bibehölls och lagades enbart. Omputsningen skedde med samma brukstyp som på kyrkan. Vid uppbyggnaden av putsen togs hänsyn till att ytan byggde ut lika mycket som tidigare så att den dels hamnade på rätt nivå i förhållande till gesimsen, dels så att grindarna skulle gå att öppna obehindrat. Stolparna avfärgades med Kalkfärg V, Målarkalk AB i samma kulör som kyrkans fasader.

Grindstolparna under omputsning.

Putslagning på långskeppets södra fasad.

Felaktigt utförda täcklister hade orsakat putsskador i västgavelns båda gesimser. Skadorna lagades och täcklisterna byttes till nya av Kulturplåt.

En rosagul kulör fanns under ytputsens på långskeppets fasader. Under dagens vita färgen fanns en gulvitt kulör som nu återskapades vid ommålningen.

Långskeppets plåttak efter genomförd ommålning.

Målning av plåt och järn

Plåttaken på långskeppet, sakristian och tornet, samtliga plåtlistor i fasaderna samt samtliga fönsterbleck målades med Isotrol takfärgssystem i svart. Efter rengöring målades plåten enligt följande: Isobett primer (roller, pensel), Isotrol Pansar (roller, pensel) och Isotrol Taktäck (endast pensel). De tidigare omålade stuprören i galvad plåt målades i samma kulör som fasaderna med Isotrol. Kyrkan fick takavvattning på 1920-talet och stuprören var initialt målade i fasadfärgen.

Gjutjärnsventilerna i naturstenssockeln var målade i svart. Under denna färg fanns en grå kulör. Ventilerna målades nu med blymönja och linoljefärg i denna grå kulör (se *Sammanställning av kulörer*). Ventilerna hade nyligen satts igen med fogskum i en avvikande färg. Detta sprejades med grå färg för att bli mindre synligt.

Ledstängerna vid ingångstrapporna behandlades med blymönja och målades med svart linoljefärg.

Röret till åskledaren på tornets södra fasad målades med Isotrol i samma kulör som fasaden.

Plåttaken på grindstolparna målades med Isotrol i svart kulör.

Målning av utvändiga snickerier

De flesta av kyrkans fönster bättringsmålades enbart. Samtliga rundfönster i långskeppets gavlar, lunettfönstret över västentrén och fyra fönster på långskeppets södra sida målades med linoljefärg i två strykningar + oljning. Exakt samma kulör bröts fram av entreprenören. Stormstagen till fönstrens blyinfattningar hade begynnande korrosion. Därför rengjordes de nu och målades om med linoljefärg i tre strykningar i en blygrå kulör.

Kyrkans portar hade olika kulörer, där västporten var i samma dalablå kulör som fönstren medan sydporten och sakristians dörr var mörkt rödbruna. Efter skrapning och rengöring målades alla

portar nu i en dalablå kulör baserad på samma pigment som fönstren men i en något mer mättad nyans. Även denna kulör bröts fram av entreprenören. Portarna målades med linoljefärg (Engwall & Claesson) i tre strykningar.

Takgesimsen till sakristian skrapades och målades om med linoljefärg i samma kulör som fasaden.

Kröndekorerna av svarvat trä på grindstolparna målades med linoljefärg i samma kulör som fasaderna.

Sammanställning kulörer

Fasadputs:	94/103:12 (Kalkfärg 90)
Trägesimser, stuprör:	NCS S 1002-Y
Ventiler i sockeln:	NCS S 4005-Y20R
Fönster:	NCS S 6010-B70G

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:	2019-162
Byggherre:	Södra Vedbo pastorat
Entreprenör:	T Ljungdahls Byggnadsvård AB
Antikvarisk medverkan:	Margareta Olsson
Rapportansvarig:	Dito
Rapportgranskning:	Anders Franzén
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Eksjö kommun
Socken:	Edshults socken
Fastighetsbeteckning:	Eksjö Edshult 2:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm (ATA)

Handlingar rörande Edshults kyrka

Jönköpings läns museum (JLM)

Handlingar rörande Edshults kyrka

Referenser på webben

Kulturmiljöbild

Edshults kyrka (<https://kmb.raa.se/cocoon/bild/kont-65728a67032f-860f058e6a511d4d6215266d774b>).

Tryckta källor och litteratur

Sörensen, Mattias. 2007. *Kulturbistorisk karaktärisering och bedömning av Edshults kyrka*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2007:61. Jönköping.

Bilder vid delbesiktningen av tornet den 10 september 2019

Tornets översta del efter putslagning, avfärgning och målning av tornaket. Lanterninen hade renoverats 2010.

Stuproren målades in i fasadens kulör.

Ljudluckorna målades med svart linoljefärg och plåtblecken med Isotrol.

Tornfasadens dubbla gördellister där plåten målades om med svart Isotrol.

Rundfönster i västra gaveln efter ommålning.

Bilder vid slutbesiktningen den 13 december 2019

Kyrkans fasader erhöj en varmare gulvit brytning vid avfärgningen. Detta innebar en återgång till den färgsättning kyrkan haft omkring 1900. Lanterninen som inte målades nu kom att få avvikande helt vita fasader.

Huvudentrén med nymålade port och lunettfönster samt målade handledare.

Tornfasaden och västgavel. Nyansen stämde väl mellan fasaderna trots att olika färgtyper användes på tornet och långskeppet.

Långskeppet efter avfärgning samt målning av stuprör och plåttak.

Ett av de blyinfattade fönstren som bättringsmålades. Stormstagen målades i blygrå kulör.

Långskeppets tak efter ommålning.

Kulören på sakristians dörr och sydporten ändrades till dalablått. Sidorna på trappan putsades om.

Grindstolparna efter att omputsning och avfärgning färdigställdes sommaren 2020.

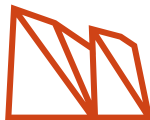
Sakristians trägesims målades i fasadens kulör.

Edshults kyrka målades 2019 om utvändigt. Föreliggande rapport redogör för målningsarbetena.

Byggnadsvårdsrapport 2021:09
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM